

המועסקים במשרות חלקיות

חלקם של המועסקים במשרות חלקיות – שעבדו פחות מ-35 שעות בשבוע – עמד ב-2004 על 29 אחוזים מסך המועסקים, לעומת רמה יציבה יחסית של כ-27.5 אחוזים בשלוש השנים הקודמות, גידול שכולו התרכז ברביעים

השני והשלישי של השנה*. ראוי לציין כי בתקופה זו כ-18 אחוזים מהמועסקים שעבדו בדרך כלל פחות מ-35 שעות (למשל מורים ואחיות) נחשבו לעובדים במשרה מלאה, ואף על פי כן מספר המועסקים במשרה חלקית בישראל גבוה מהמוצע במדינות OECD (דיאגרמה ת'-1).

שיעור המשרות החלקיות בקרב הנשים גבוה משמעותית מאשר בקרב הגברים – 40 אחוזים לעומת 17 אחוזים, בהתאמה – והן מהוות כ-65 אחוזים מכלל המועסקים במשרה חלקית. זאת משום שעבודה חלקית מאפשרת לנשים להשתלב ביתר קלות בשוק העבודה, ובמקביל לטפל במשק הבית ובפרט בילדים קטנים. בשיעור המועסקים במשרה חלקית השונות בין ענפי המשק רבה: עבודה חלקית בולטת בענפי שירותי האירוח והארחות, בחינוך, בבריאות וכן בשירותים הקהילתיים והאישיים (בשיעורים שבין שליש למחצית מכלל המועסקים), ובשיעור נמוך יותר גם בענפי המסחר והחקלאות (כרבע מהמועסקים). הנטייה לעבוד במשרה חלקית דומה בקבוצות הגיל השונות בגילי העבודה העיקריים (25-54), והיא עולה בקרב גילאי 55-64 וביתר שאת לאחר גיל הפרישה לגמלאות.

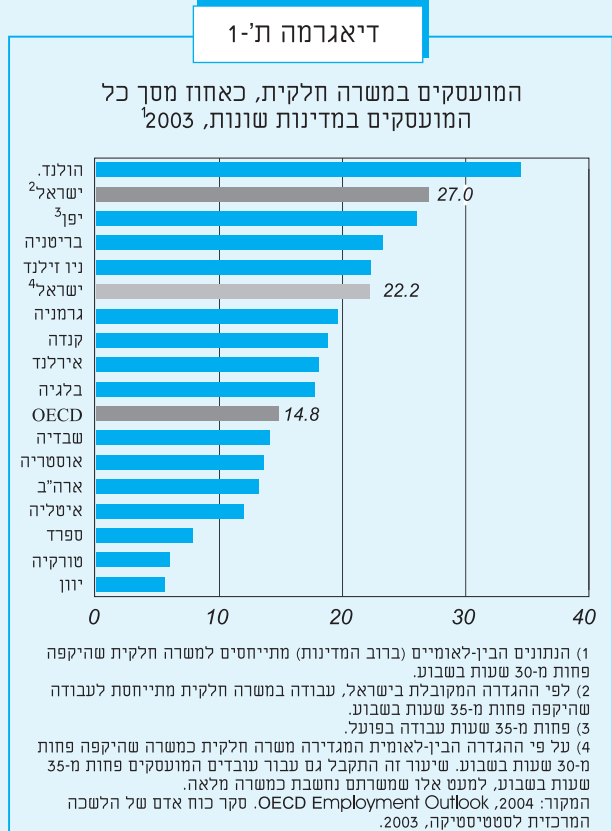
שיעור המועסקים במשרה חלקית מושפע גם ממחזור העסקים: בעת תפנית בפעילות הכלכלית נוטים המעסיקים בשלב הראשון לשנות את היקף

העבודה על ידי שינוי בהיקפי המשרות (מספר שעות העבודה) יותר מאשר על ידי שינוי במספר המועסקים – בשל חוסר ודאות לגבי מידת התמדתה ועוצמתה של התפנית והעלויות הגבוהות של שכירת עובדים ופיטוריהם. לעומת זאת בעת צמצום הפעילות צפוי כי לפני פיטורי עובדים, יקטינו המעסיקים את מספר שעות העבודה של המועסקים תוך הגדלת מספר העובדים במשרה חלקית. ואכן, בעבר היה ניתן למצוא מיתאם בין שינויים בשיעור האבטלה לשינויים בשיעור המועסקים במשרות חלקיות**. במחזור העסקים האחרון, התמתנות הפעילות בשנים 2001 ו-2002 לוותה בעלייה של משקל המשרות החלקיות בסך המועסקים – מ-25.8 אחוזים ב-2001 ל-27.5 אחוזים ב-2002. גם במדינות OECD ניכר גידול של מספר המשרות החלקיות בשנים אלו, עם התמתנות הפעילות העולמית.

למרות התיאוריה הקושרת בין יציאה ממיתון לצמצום מספר המועסקים במשרות חלקיות, ובניגוד למגמה העולמית של יציבות ואף ירידה קלה במספר המשרות החלקיות עם היציאה מהמיתון ב-2003 – התאוששות

* החישובים לשנת 2004 מבוססים על נתונים מנכ"י עונתיות לשלושת הרביעים הראשונים של השנה, ובהתאמה נעשתה ההשוואה גם לשנים הקודמות. ראוי לציין כי היקף משרה שמתחת ל-35 שעות אינו בהכרח משרה חלקית, כך, לדוגמה, היקף משרה מלאה של מורים נמוך יותר – אולם לגבי שנת 2004 לא ניתן, לעת עתה, להוציא משרות אלו מקבוצת ההשוואה.

** להרחבה ראו: ינון כהן, חיה שטייר ורונית נדיב, 2000, "עבודה חלקית שלא מרצון ואבטלה בישראל, 1979-1997", רבעון לכלכלה, 47

ההתפתחויות הכלכליות בחודשים האחרונים, 108 המחצית השנייה של 2004

הפעילות בישראל אופיינה כאמור בהמשך העלייה של משקל המועסקים במשרות חלקיות. כך ההתרחבות של מספר המועסקים במשק ב-2004 ב-80 אלף משקפת עלייה של כ-60 אלף מועסקים במשרה חלקית ורק 20 אלף במשרה מלאה, וכתוצאה מכך עלה שיעור המועסקים במשרה חלקית, כאמור, ל-29 אחוזים.

ראוי להדגיש שגידול מספרן של המשרות החלקיות נבע מגידול של ביקוש המעסיקים לעובדים כאלה, ולא ממגבלות היצע שמנעו מהמעסיקים למצוא עובדים במשרה לאה. עדות לכך ניתן למצוא בעליית חלקם של העובדים המועסקים במשרה חלקית בשל אי יכולתם למצוא עבודה מלאה במחצית הראשונה של 2004 לעומת התקופה המקבילה אשתקד (דיאגרמה ת-2).

את גידול מספר המועסקים במשרה חלקית בשנת 2004 לא ניתן להסביר בשינוי ההרכב הענפי: הענפים שהתרחבו בשיעור גבוה יחסית אינם הענפים המאופיינים בשיעור גבוה של משרות חלקיות. כמו כן לא ניתן להסביר את התרחבות התופעה של המשרות החלקיות בשינוי הרכב התעסוקה לפי מגדר, שכן משתנה זה היה אמור לפעול בכיוון ההפוך, עקב גידול גבוה יחסית של תעסוקת הגברים, המאופיינים בשיעור נמוך יחסית של משרות חלקיות.

גידול היקף המשרות החלקיות ב-2004 לווה בעלייה קלה של משקל העובדים המועסקים בשכר הנמוך ממחצית השכר הממוצע במשק ל-27 אחוזים, שיעור הדומה לשיעור העובדים המועסקים במשרות חלקיות

(בשמונת החודשים הראשונים של 2004 לעומת התקופה המקבילה ב-2003). גם התפלגות העובדים האלה בין הענפים השונים דומה להתפלגות העובדים במשרות חלקיות, ומשום כך ניתן לראות את הקשר בין שתי התופעות. יתר על כן, נמצא כי משקל העובדים בשכר נמוך עלה בעיקר בענפי החקלאות, השירותים הקהילתיים-חברתיים והאישיים ושירותי האירוח וההארכה - ענפים המאופיינים בשיעורים גבוהים יחסית של עובדים במשרות חלקיות ושל עובדים לא-ישראלים. נראה כי במקביל להתאוששות הפעילות במשק גדל הביקוש היחסי לעובדים ישראלים במשרה חלקית בענפים אלו. ואולם, בשל חלקיות הנתונים שבידינו, לעת עתה (העדר פירוט של שיעור המשרות החלקיות לפי ענפים) לא ניתן עדיין להציע הסבר מלא לתופעה.

בסיכום, גידול התעסוקה ב-2004 שיקף בעיקר גידול של מספר העובדים המועסקים במשרה חלקית בשל אי יכולת למצוא עבודה במשרה מלאה. גידול זה השתקף כאמור גם בעליית חלקם של המועסקים בשכר הנמוך ממחצית השכר הממוצע במשק. מגמות אלו מעלות חשש כי מדובר בעבודות זמניות, שאין בהן כדי לחלץ את העובדים מעוני לאורך זמן. הדבר מדגיש עוד יותר את הצורך בצעדי מדיניות שיתמכו ביצירת מקומות עבודה יציבים ובשכר ראוי.